

Naantalin Herrankukkaron lepakko-, liito-orava- ja viitasammakkoselvitys 2015

TMI VESPERTILIO

Aura 2015

Kannen kuva: Herrankukkaron pihapiiriä

Valokuvat: © Tmi Vespertilio

Karttakuvat: © Tmi Vespertilio

**Pohjakartat ja
ilmakuvat:** © Maanmittauslaitos

Kirjoittaja: Ville Vasko

Sisällysluettelo

Johdanto	3
Menetelmät	4
Liito-orava	4
Viitasammakko.....	4
Lepakot	4
Tulokset ja niiden tarkastelu	6
Liito-orava	6
Viitasammakko.....	6
Lepakot	6
Johtopäätökset ja toimenpidesuositukset.....	8
Kirjallisuus	8

Johdanto

Naantalin Herrankukkaron alueelle ollaan laatimassa asemakaavaa. Työtä ohjaa Airismaa-Aaslan osayleiskaava, joka on lainvoimainen. Selvitysalue sijoittuu Naantalin kaupungin (ent. Rymättylän kunnan) Airismaan saaren rantaan. Aluetta rajaavat pohjoisessa ja idässä meri, etelässä viljellyt pellot ja lännessä Luotojentie.

Selvitysalueella sijaitsee kokous- ja virkistyspalveluja tarjoava matkailuyritys Herrankukkaro, joka on rakentunut vanhan kalastajatilán ympärille. Muutoin selvitysalue on itäosan mökkitonttia lukuun ottamatta rakentamatonta kalliomännikköä sekä kuivaa/kuivahkoa kangasta ja pieneltä osin tuoretta mustikkatyypin kangasta.

Alueelle on vuonna 2006 tehty luontoselvitys (Marja Nuottajärvi, FCG), joka liittyi Airismaa-Aaslan osayleiskaavan laatimiseen. Selvityksessä alueella ei todettu olevan luonnonsuojelulisesti erityisen arvokkaita kohteita. Tämä jatkotyö kohdistuu asemakaavan laatimiseen ja sen tavoitteena on alueella mahdollisesti esiintyvien EU:n luontodirektiivin liitteen IV(a) lajien esiintymispaikkojen sekä lisääntymis- ja levähdyspaikkojen rajaaminen.

Selvityksen kohdelajeja ovat lepakot, liito-orava ja viitasammakko. Luonnonsuojelulain 49 §:n mukaan näiden luontodirektiivissä tarkoitettujen lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Lepakoiden osalta selvitetään myös niille tärkeät ruokailualueet, jotka on EUROBATS-sopimuksessa suositeltu säästettävän. Tulosten perusteella annetaan suosituksia direktiivilajien huomioon ottamiseksi asemakaavoituksessa.

Selvityksen maastotöistä ja raportoinnista on vastannut lepakoihin erikoistunut biologi, FM Ville Vasko.

Menetelmät

Liito-orava

Liito-oravakartoitus tehtiin 4.4.2015 klo 10-13:30. Selvitettävän alueen puustoiset osat käytiin tarkkaan läpi tutkien varttuneempien puiden, erityisesti lehtipuiden ja kuusten tyviä etsien mahdollisia liito-oravan ulosteita ja virtsajälkiä. Alkukevät on parasta aikaa liito-oravien kartoitukseen, koska lajilla on tällöin paritteluaika ja ne liikkuvat aktiivisesti jättäen merkkejä eri puolille reviiriään.

Viitasammakko

Viitasammakkokartoitus tehtiin 28.4.2015 klo 21:15-23:50. Alueella liikuttiin kävellen, seuraten rantaviivaa ja kuunnellen mahdollista viitasammakon soidinpulputusta. Muita mahdollisia sopivia vesistöjä viitasammakon elinpaikoiksi ei merenrannan lisäksi alueella ollut. Kartoitusillaksi valittiin tyyni ja kevään viileys huomioiden mahdollisimman lämmin ilta, jotta sammakot olisivat aktiivisia ja niiden ääni kuuluisi.

Lepakot

Lepakot käyttävät eri alueita saalistusalueinaan kesän eri ajankohtina. Tästä johtuen kartoitettava alue on inventoitava useaan kertaan. Käynnit tehtiin Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry:n suosituksen mukaisesti alku-, keski- ja loppukesällä. Kartoitusillat olivat 1.6., 7.7. ja 8.8.

Kartoitusreitit suunniteltiin liito-orava- ja viitasammakkokartoitusten yhteydessä. Kartoituksen ulkopuolelle jätettiin ainoastaan alueen eteläreunan hakattu alue. Lepakoiden tärkeitä ruokailualueita ei koskaan ole hakkuuaukoilla, vaikka yksittäisiä pohjanlepakoita niillä voikin ruokailla tietöissä olosuhteissa.

Kartoitusten aloitusajankohta oli noin 30 minuuttia auringonlaskun jälkeen, valo-olosuhteista riippuen, ja kartoitus jatkui aamusarastukseen asti (ei elokuussa), jolloin valoisuus päätti kartoitustyön. Alueen pienestä koosta johtuen se ehdittiin kiertää kattavasti useaan kertaan yön aikana. Samoista lepakkoyksilöistä saatettiin siten tehdä useampi havainto eri puolilla aluetta.

Lepakoita havainnoitiin ultraäänidetektorin avulla, liikkuen kävellen pitkin aluetta. Metsiköissä kartoitusreitit seurasivat mahdollisuuksien mukaan polkuja. Polkujen käyttö vähentää oleellisesti korkean kasvillisuuden seassa kävelemisestä aiheutuvaa häiritsevää taustamelua, helpottaa suunnistamista ja parantaa reitin toistettavuutta.

Lepakoiden havainnoimiseen käytettiin Pettersson D240x- sekä Wildlife Acoustics Echo Meter Touch -detektoreja. Pohjanlepakot tunnistettiin heti havaintotilanteessa äänen päätaajuuden ja käyttäytymisen perusteella. Siippojen äänet nauhoitettiin digitaalisesti ja määrittäminen varmistettiin jälkikäteen analysoimalla nauhoitettuja ääniä tietokoneella (Audacity-äänianalyysiohjelma).

Kuva 1. Selvitysalueen rajausta ja lepakkokartoituksen yhteydessä kuljetut kartoitusreitit.

Tulokset ja niiden tarkastelu

Liito-orava

Alueelta ei tehty havaintoja liito-oravista tai niiden oleskelusta alueella. Tulos oli odotettu, sillä liito-oravan esiintyminen saaristossa on harvinaista ja lisäksi alueen metsät ovat pääosin lajille huonosti sopivaa kalliomännikköä ja mäntykangasta. Vain pienellä osalla aluetta esiintyy tuoretta kangasta ja liito-oravan suosimaa lehtipuustoa (tervaleppää). Tulosten perusteella voidaan varmuudella todeta, ettei alueella ole liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkoja.

Viitasammakko

Alueelta ei tehty havaintoja viitasammakosta. Tämä oli melko odotettua, koska alueella ei ole muuta vesistöä kuin karua merenrantaa. Kartoituksen jälkeen paluumatkalla pysähtyttiin vertailun vuoksi kuuntelemaan viitasammakoita Rymättylän Leikkistenjärvellä; paikalla oli viitasammakoita äänessä erittäin aktiivisesti ja runsaasti. Tämä osoitti, että kartoitusyön olosuhteissa ei ollut mitään vikaa, vaan viitasammakko todella puuttuu Herrankukkaron lajistosta.

Lepakot

Silmiinpistävää oli, että alkukesän kartoituskäynnillä (1.6.) ei havaittu alueella ainoatakaan lepakkoa. Lämpötila oli kartoituksen alussa noin 10 °C, joten liiallisesta kylmyydestä lepakoiden vähyys ei voinut johtua. Alkukesä tosin oli keskimäärin normaalia kylmempi, mikä saattoi vaikuttaa lepakoihin vähentäen niiden yleistä liikkuvuutta. Lepakaille on muutoinkin tyypillistä keskittyä alkukesällä ruokailemaan vain parhaiden saalistuspaikkojen kuten rehevien vesistöjen läheisyyteen; Herrankukkaron alueella ei tämän selvityksen perusteella tällaisia alkukesän ruokailupaikkoja ole.

Heinäkuun käynnillä tehtiin yhteensä 7 lepakohavaintoa, joista neljä pohjanlepakoita, kaksi viiksi/isoviiksisiippaa ja yksi pikkulepakko. Heinäkuu on lepakoiden lisääntymisaikaa, jolloin lisääntyvät naaraat kerääntyvät yhdyskuntiin synnyttämään poikasensa. Mikään Herrankukkaron alueella ei viitannut siihen, että alueella olisi yhdyskunta/lisääntymispaikka. Mikäli sellainen alueella olisi, olisi havaintomäärän pitänyt olla huomattavasti suurempi (yhdyskunnissa on tyypillisesti kymmeniä naaraita). Lepakoiden ei myöskään kertaakaan havaittu tulevan ulos mistään rakennuksesta. Alueella saattaa kuitenkin olla yksittäisten lepakkoyksilöiden (koiraiden tai lisääntymättömien naaraiden) päiväpiilopaikkoja, koska ensimmäiset saalistavat pohjanlepakot havaittiin alueella jo noin puoli tuntia auringonlaskun jälkeen. On ilmeistä, että ne tulivat jostakin lähistöllä olevasta päiväpiilosta.

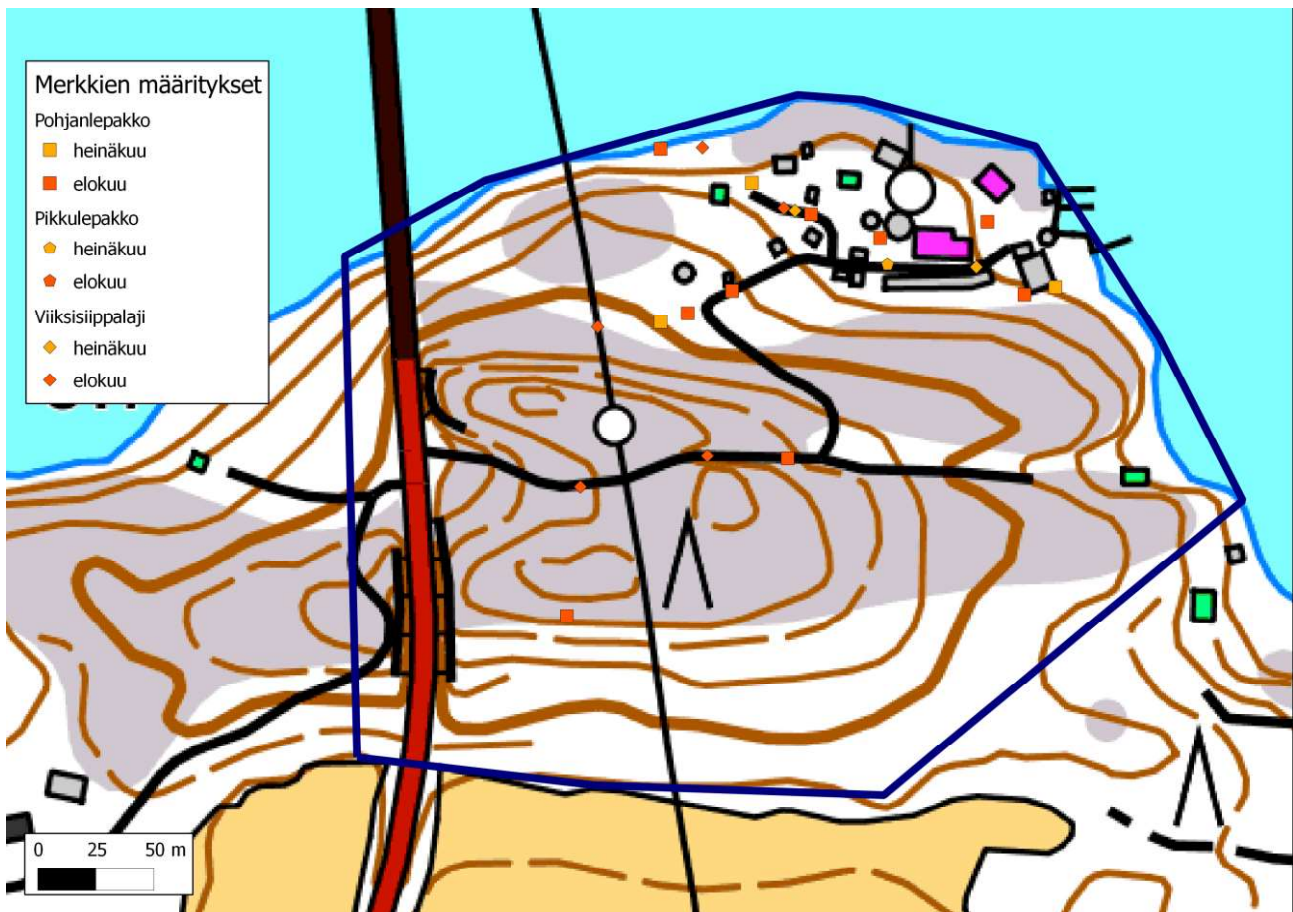
Elokuun käynnillä tehtiin yhteensä 15 lepakohavaintoa, joista 10 pohjanlepakoita ja 5 viiksi/isoviiksisiippaa. Todennäköisesti osa havainnoista koski samoja yksilöitä, koska alue kierrettiin useaan kertaan ja lepakot liikkuvat alueella. Havaintomäärien lisääntyminen loppukesää kohti on tyypillistä, ja sen selittävät öiden piteneminen (lepakot alkavat liikkua laajemmalla alueella yön aikana) sekä heinäkuussa syntyneiden poikasten levittäytyminen ympäristöön.

Havaituista lajeista pohjanlepakko ja viiksi/isoviiksisiippa ovat yleisiä Lounais-Suomessa. Erityisesti pohjanlepakkoa tavataan monenlaisissa puoliavoimissa ympäristöissä, niin asutuksen lähellä kuin

metsissäkin, ja hyvänä lentäjänä se voi saapua ruokailualueelleen pitkänkin matkan päästä. Siipat sen sijaan ovat heikompia lentäjiä, ja todennäköisesti alueella havaittujen siipojen päiväpiilot ovat enintään muutaman kilometrin säteellä Herrankukkarosta. Alueella on tarjolla viiksisiippalajeille sopivaa saalistusympäristöä niin metsässä kuin alueen rakennetuissakin osissa; nämä lajit suosivat suojaisia paikkoja ja Herrankukkarossa mm. metsäpolut sekä rakennusten väliset kujat ovat niille ihanteellisia. Havaituista lajeista pikkulepakko on harvinaisin ja luokiteltu uhanalaiseksi. Alueella havaittu yksilö oli kuitenkin ohilentävä, eikä Herrankukkarossa mitä ilmeisimmin ole pikkulepakon ruokailualueita. Jossakin Rymättylän saaristossa saattaa kuitenkin olla lajin lisääntymispaikka, koska havainto tehtiin lisääntymisaikaan heinäkuussa.

Vesisiippaa ei hieman yllättäen havaittu alueella lainkaan. Lajin puuttumisen selittää todennäköisesti rannan avoimuus ja karuus; vesisiippa suosii yleensä suojaisampia ja rehevämpiä pienvesistöjä saalistuspaikkoinaan.

Alueelta ei katsottu tarpeelliseksi rajata kohteita, joilla lepakot aiheuttaisivat rajoituksia maankäyttöön. Suurin osa havainnoista keskittyi alueen jo rakennettuun osaan; tänne lepakoita ilmeisesti houkuttelivat alueen valot (jotka houkuttelevat niiden ravintohyönteisiä) – ilmiö on tyypillinen erityisesti loppukesällä. Toinen lepakoita houkutteleva tekijä ovat Herrankukkaron omintakeiseen tyyliin puusta tehdyt rakennusten seinät, katot, aidat ja lukuisat halkopinot, jotka tarjoavat lepakoille lukemattomia vaihtoehtoja väliaikaisiksi piilopaikoiksi. Yksittäisten lepakoiden levähdyspaikkojen etsiminen tällaisesta ympäristöstä onkin lähes mahdotonta, koska sopivia koloja, laudanrakoja tms. on runsaasti eri puolilla aluetta. Myös jonkin laudanraon määrittäminen suojelluksi levähdyspaikaksi olisi kyseenalaista, koska lepakot todennäköisesti käyttävät yksittäistä piiloa vain lyhyen aikaa ja vaihtoehtoisia piiloja on tarjolla tuhansia.

Kuva 2. Lepakkohavainnot selvitysalueella.

Johtopäätökset ja toimenpidesuosituks

Herrankukkaron lepakkolajistoon kuuluvat vakituisesti ainakin pohjanlepakko ja viiksi/isoviiksisiippa (tämän lajiparin erottaminen toisistaan äänen perusteella on mahdotonta) sekä satunnaisena pikkulepakko. Ruokailevia lepakoita tavattiin alueella vain heinä-elokuussa ja havainnot keskittyivät voimakkaasti alueen rakennettuun osaan. Tämän perusteella voidaan todeta, että alueella ei ole sellaisia kohteita, joissa lepakot olisivat alttiina maankäytössä tapahtuville muutoksille (ellei alueen rakennuksia laajamittaisesti pureta). Metsäalueiden ottaminen muuhun käyttöön ei vähennä lepakoiden elin- ja ruokailumahdollisuuksia alueella.

Osa havaituista lepakoista todennäköisesti saapuu alueelle ruokailemaan kauempaa, kun taas osalla yksilöistä saattaa olla levähdyspaikkoja alueella. Yksittäisten yksilöiden levähdyspaikkojen löytäminen on alueen rakennusten runsaudesta ja rakennustavasta johtuen kuitenkin lähes mahdotonta. Nämä paikat ovat myös tyypillisesti luonteeltaan väliaikaisia, eikä niillä siksi ole suurta suojelullista arvoa, varsinkin ottaen huomioon alueella sijaitsevien vaihtoehtoisten levähdyspaikkojen määrän. Alueella ei havaintojen perusteella ole lepakoiden lisääntymispaikkoja.

Muita direktiivilajeja (liito-oravaa tai viitasammakkoa) ei Herrankukkaron alueella esiinny. Tämän selvityksen kattamat lajit eivät siten aiheuta rajoituksia alueen maankäytön suunnittelussa.

Kirjallisuus

Dejong, J.: Habitat Use, Home-Range and Activity Pattern of the Northern Bat, *Eptesicus-Nilssoni*, in a Hemiboreal Coniferous Forest. *Mammalia* 58, 535–548 (1994)

Dietz, C., Nill, D. & Helversen, O. V.: Handbook of the Bats of Europe and Northwest Africa. A & C Black Publishers Ltd (2009)

Kyheröinen, E.-M., Osara, M. & Stjernberg, T.: Agreement on Conservation of Bats in Europe. Update to the national implementation report of Finland,. Inf.EUROBATS.MoP5.19 (2009)

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I.: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Erillisjulkaisu, (Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, 2010).

SLTY ry. Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry:n suositus lepakkokartoituksista luontokartoittajille, tilaajille ja viranomaisille (http://www.lepakko.fi/docs/SLTY_lepakkokartoitusohjeet.pdf) (2011)

Wermundsen, T. & Siivonen, Y. Foraging habitats of bats in southern Finland. *Acta Theriol. (Warsz.)* 53, 229–240 (2008)

TMI VESPERTILIO
Lepistönpolku 49
21380 Aura

Ville Vasko

p. 040 – 755 8217

FM, biologi

vaskonville@gmail.com